

VÄITÖSKIRJA AUNUKSENKARJALAN NYKYTILASTA

Raija Pyöli *Venäläistyvä aunuksenkarjala. Kielenulkoiset ja -sisäiset indikaattorit kielenvaihtotilanteessa.* Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 18. Joensuu 1996. 376 s. ISBN 951-708-415-3.

Joensuun yliopiston Karjalan- ja karjalantutkimuksen uusimpia tuloksia on Raija Pyölin keväällä 1996 valmistunut väitöskirja »Venäläistyvä aunuksenkarjala». Kirjoittaja on toisaalta omien salmilaisten sukujuurtensa, toisaalta venäjänopettajan koulutuksensa ansiosta kiinnostunut aunuksenkarjalaisten nykyisen puheen venäläisyyksistä ja laajemmin koko kielen venäläistymisilmiöstä. Kenttätyömatkojensa saaliin pohjalta hän pyrkii monitieteisesti tarkastelemaan aunuksenkarjalaisten kielen ja kielenkäytön nykytilaa.

JOHDANTO JA LÄHTÖKOHDAT

Lyhyehkössä johdannossa Pyöli selostaa Karjalan ja karjalaisten historiaa ja tutkimushistoriaa (s. 17–27). Johdanto jää hieinan sekavaksi koosteeksi, ilman että kirjoittaja kykenisi välittämään lukijalle omaa näkemystään tutkimuksensa taustasta, merkityksestä ja liittymisestä joihinkin tiettyihin tutkimustraditioihin. Laajasta lähdekirjallisuudesta keräilty ainekset tuntuvat

enemmän väkinäiseltä lukeneisuuden osoittamiselta kuin luontevan asiakokonaisuuden osilta.¹

Johdannon asutushistoriallisessa katsauksessa on asiavirhe: Karjalan venäläisasutus ei ole peräisin 700-luvulta, kuten Pyöli (s. 19) väittää, vaan 1000-luvun alkupuolelta; nykytietämyksen valossa slaavit saapuivat Staraja Ladogaan, siis vasta Karjalan eteläpuolelle, vuoden 850 tienoilla. Asutushistorian osuus on muutenkin epäselvästi, lähes harhaanjohtavasti käsitelty: tekstistä voi jopa saada sen kuvan, että Karjalaan tuli pysyvää asutusta vasta venäläisasutuksen voimistuessa 1100–1200-luvulla. Alueen ensimmäistä tiedettyä alkuperäisväestöä, saamelaisia, Pyöli ei mainitse lainkaan. Hän määrittelee Aikioon (1988) vedoten alkuperäiskansaksi kansan, joka on asunut alueellaan jo kauan ennen nykyisen valtaväestön tuloa (s. 19) ja pitää sen perusteella Karjalan alkuperäiskansana karjalaisia. Karjalaisten osalta määritelmä herättää kuitenkin useita kysymyksiä. Mikä on kauan? Miksi saamelaiset olisivat Suomessa alkuperäiskansa, joka on joutunut

¹ Hyvänä esimerkkinä sulattelemta referoiduista lähdetiedoista on »karjalaisen kulttuurin vaiheiden» esittely R. F. Taroevan 1965 julkaistun tutkimuksen pohjalta. Kysymys on marxilaisessa kulttuuritutkimuksessa käytetystä ja monelle länsimaiselle lukijalle oudosta kulttuuritraditioiden taksonomiasta, jonka relevanssi Pyölin tutkimuksen kannalta jää täysin hämäräksi.

väistymään itämerensuomalaisen kansan tieltä, kun taas Karjalassa alkuperäiskansaa olisivatkin nuo samat itämerensuomalaiset?²

Tutkimusaineiston kokoamisesta ja työstämisestä Pyöli ansaitsee *yl'en šuuren paššibon*. Aineisto on riittävän laaja ja monipuolinen: nauhatunteja siihen sisältyy 30 ja informantteja 33 (kielianaalyysi) tai 54 (asenteita ja kielenkäyttöä selvittelevät luvut 3 ja 4). Informanttien valintakriteerit vaikuttavat onnistuneilta. Alaluvussa 1.7.3 esitellään tutkimuksen toteuttamisen menetelmiä varsin yleisellä tasolla mutta riittävän selkeästi. Luvussa käsitellään myös metodologiaa (s. 31–32), minkä olisi voinut lukijaa ajatellen mainita myös otsikossa.

Yksi merkillinen metodologinen ratkaisu jää kuitenkin vaille kunnollisia perusteita. Pyöli nimittäin katsoo muutta mutkitta välttäneensä haastattelijan paradoksin aunuksen- ja venäjätaitonsa ansiosta: »Ulkomaalaisenakin tutkijana minut koettiin 'omaksi' — ehkä juuri kielenkäyttöni vuoksi» (s. 38). Metodologisesti tämänkaltaisen kannan ottaminen on hyvin arveluttavaa: Pyöli ei näin ollen päätelmiä tehdessään ota lainkaan huomioon haastattelijan vaikutusta kielenvalintaan ja kielenkäyttömoodiin, vaikka hänen täytyy tietää sen vaikuttaneen esimerkiksi Galin (1981) ja Aikion (1988) tutkimuksissa merkittävästikin. Ratkaisun tueksi esitetty hyväuskoinen arvelu puolestaan ei argumenttina täytä tieteellisyyden kriteereitä: ensinnäkään kyseessä ei ole seikka, jota tutkija itse voi arvioida; toiseksi vaikuttaa varsin epäuskottavalta, että missään (kylä)yhteisössä satunnainen vieras, vieläpä ulkomaalainen, voisi tulla yhdeksi omista muutaman päivän tai viikonkaan

kuluessa. Myöhemminkin tutkimuksessa Pyöli tuntuu pelottavan lujasti luottavan omaan kielitaitoonsa ja sen antamaan intuitioon.

YMPÄRISTÖN VAIKUTUS JA YKSILÖN ASEENTEET

Luvussa 2 (s. 42–93) Pyöli tarkastelee karjalaisten kielisosiologista vähemmistöasemaa. Jäsentely noudattelee enimmäkseen Hyltenstamin ja Stroudin (1991) ruotsinsaa-melaistutkimuksen vastaavaa osuutta. Pyöli esittelee tässä luvussa useita yhteiskunta- ja ryhmätason vaikuttajia sekä arvioi aunuksenkarjalaisten kielisosiologista tilannetta niiden kannalta asteikolla 1–4, jossa arvo 1 on negatiivisin. Näin esimerkiksi kohta »Enemmistöyhteiskunnan ideologia» (s. 44–45) saa peräänsä arvosanan 1, koska siinä käsitelty neuvostoideologia (jota ei ole esitelty alkuperäisten neuvostolähteiden vaan virolaisten Mati Hintin ja Mart Rannutin esittämän kärkevän kritiikin pohjalta) tähtäsi tulevaan ylikansalliseen kommunikaatiokieleen, kansallisuuksien ja kulttuurien häviämiseen.

Kielisosiologinen kuvaus on laajuudessaan ansiokas kooste enimmäkseen yleisesti tiedossa olevista asioista. Lukija jää kuitenkin kaipaamaan kootun tiedon erittelyä ja oivaltavaa pohdiskelua. Olisi ollut muun muassa kiintoisaa tietää, mihin Pyöli perustaa melkoisen kategorisen näkemyksensä siitä, että venäläinen — ei siis yksinomaan sosialistinen — valtakulttuuri on merkinnyt karjalaisen kulttuurin tuhoa (s. 52–53; sama ajatus jo s. 22), kun taas suomalainen kulttuuri — jonka olettaisi karjalaisten liki tuhatvuotisen »itäisen» historian huomioon ottaen olevan karjalaisille vielä vieraampi

² Alaviitteessä 2 Pyöli mainitsee termin *autoktoninen vähemmistö*, joka olisi itse asiassa soveltunut karjalaisiin paremmin: ero siirtolaisvähemmistöihin olisi tullut terminologisestikin selväksi eikä saamelaisten asemaa alueen alkuperäiskansana olisi tarvinnut kyseenalaisin perustein kyseenalaistaa.

kuin venäläinen kulttuuri — on yksinomaan tukenut karjalaisuuden säilymistä. Sivulla 71 Pyöli toteaa, että »[p]uuttuvaa kirjakieltä on Karjalassa ollut korvaamassa suomi», minkä jälkeen hän esittelee suomeksi kirjoittaneita (vienankarjalaisia) kirjailijoita; aunuksenmurteiden aika kirjallisuudessa alkaa Pyölin mukaan vasta vuodesta 1980, jolloin ilmestyi Brendoevin runokokoelma »Anusrandaine». Kun tietää aunuksen ja suomen olevan huomattavan erilaisia kieliä, joiden keskinäisen ymmärrettävyydenkin laita on niin ja näin, on vaikea kuvitella, että aunuksenkarjalaiset olisivat olleet innokkaita suomenkielisen kirjallisuuden kuluttajia — seikka, jota Pyölin olisi kannattanut itse asiassa tutkimuksessaan selvittää. Kannanotto suomen kielen paremmuudesta lainaamisen lähteenä verrattuna venäjään (mm. s. 49) olisi kannattanut niin ikään perustaa enemmän lingvistiselle kuin kansallishenkisen kielenhuollon pohjalle. Tällöin olisi voinut pohtia, mikä merkitys uuden kirjakielen käyttökelpoisuuden kannalta saattaa olla sillä, että venäjä ja venäläinen terminologia on tuttua kaikille karjalaisille, kun taas suomenkieliset uudissanat on voittopuolisesti opeteltava. Samalla olisi syytä ottaa huomioon se Pyölinkin (s. 68) mainitsema tosiasia, että kun karjalaisille tarjottiin useaan otteeseen kirja- ja sivistyskieleksi suomea, nimenomaan aunuksenkarjalaisista suurin osa valitsi venäjän (ks. tarkemmin Afanas'eva 1989: 40–62).

Asioiden pohdiskelu ja esitettyjen faktojen keskinäinen suhteuttaminen olisi todennäköisesti tehnyt luvussa 2 esitetystä tutkimuksen osuudesta myös metodologisesti vähemmän arveluttavan, etenkin jos Pyöli olisi tarkastellut luvussa esitelmäänsä tietoa Thomasonin ja Kaufmanin (1988) esittämää yleistä kontaktiskeemaa vasten ja teoksessa esiteltyihin tapaustutkimuksiin vertaillen. Nykymuodossaan Pyölin kielisosiologiseksi luonnehtimaan

lähestymistapaan sisältyy monia heikkouksia, joista työn yleistä validiteettia ajatellen vakavimmat liittyvät käytettyyn analyysimetodiin.

Pyölin kehittämässä neljän pisteen järjestelmässä negatiivisin arvosana 1 tarkoittaa, että tarkasteltujen tekijöiden yhteisvaikutus ei vaikuta kieltä säilyttävästi. Arvosanat 2–4 puolestaan tarkoittavat eriasteista positiivista vaikutusta siten, että arvo 4 on positiivisin; arvoja 2 ja 3 ei luonnehdita tarkemmin. Ongelmalliseksi metodin tekee ensinnäkin se, että arvosanojen antoperusteita ei esitellä yksityiskohtaisesti — ilmeisesti Pyöli sijoittaa ilmiöt numeroasteikolleen vain oman subjektiivisen tuntumansa varassa. Niinpä pisteytyksestä voi olla useimmissa kohdissa eri mieltä kirjoittajan kanssa. Lisäksi samankin arvosanan antamisen perustelut vaihtelevat niin paljon, että on vaikea hahmottaa mitään yleislinjaa arvostelun pohjaksi: esimerkiksi arvosana 2 tulee annetuksi »positiivisen suuntauksen olemassa olosta» (s. 49), »varsin vähäisestä säilyttävästä vaikutuksesta» (s. 44) ja jopa »jossain määrin negatiivisesti vaikuttamisesta» (s. 68). Kaikki edellä mainittu vie tyystin pohjan siltä »suuremmalta tarkuudelta», jota Pyöli (s. 42 alav. 21) kertoo tavoitelleensa valitessaan Hyltenstamin ja Stroudin käyttämien plus- ja miinusmerkkien tilalle numeerisen asteikon. Epäselväksi jää myös aikaulottuvuuden osuus: arviot perustuvat joskus menneisyyden — siis neuvostoajan — arviointiin (esim. s. 45, 50–52), joskus taas toivottuun tulevaisuuden tilanteeseen (esim. uusimmat vähemmistökielten elvytyspyrkimykset s. 49). Kaiken kaikkiaan tämän luvun uskottavuutta heikentävät subjektiivisuus ja epätarkkuudet. Ikävimpiä harhaanjohtavuuksia on nimikkeiden »kansallinen kulttuuri» ja »kansallinen kieli» käyttäminen viittaamassa Karjalassa käytettyyn suomen kieleen ja suomenkieliseen kulttuuriin (mm. s. 49,

53).

Luvussa 2 Pyöli tulee linjanneeksi myös lingvististä näkemystään. Siihen sisältyy niin ikään eräitä metodologisesti ja teoreettisesti arveluttavia lähtökohtia, joista otamme tässä yhteydessä tarkasteltavaksi yhden. Sivulla 69 hän kirjoittaa: »Seuraava sitaatti edustaa tyypillistä aunukselle outojen termien käyttäytymistä puheessa: *instruktorannu raikomas part'ijan minä ruavoin, a sit, koņešno, obrazovaānii* kaikin tietäh ved', средне-техническое.» Esimerkin venäläisperäisiä sanoja ei kuitenkaan voi pitää »aunukselle outoina» missään mielessä. Osa niistä on täysin omaperäisen tapaan käyttäytyviä, jopa ikivanhoja lainoja (*ruavoin*). Uudemmatkin lainat ovat varmasti ymmärrettäviä kaikille aunuksenpuhujille — toisin kuin vaikkapa vastaavat suomenkieliset sanat olisivat — eikä niille välttämättä edes ole vähemmän outoa, omaperäistä vastinetta. Kielitieteelliskään ei ole sinänsä mitään outoa sanojen lainaamisessa naapurikielystä. Toisen samantapaisen esimerkin käsittelyn jälkeen Pyöli tuo esiin sen perusnäkemysensä, että venäjän kielen ilmaisuvarojen hyödyntäminen karjalankielisessä puheessa on epäterve kielenkäyttömoodi, josta aunuksenkarjalaisten tulisi pyrkiä eroon (s. 70). Kannanotosta juontuu varsin vakava teoreettis-metodologinen ongelma: onko mahdollista tutkia koodinvaihtoa, lainaamista ja koodien sekoittamista objektiivisesti, jos liittyy tutkimuskohteeseensa näin voimakkaita negatiivisia konnotaatioita?

Luvussa 3 (s. 94–121) Pyöli jatkaa kielisosiologiseen tilanteeseen vaikuttavien tekijöiden tarkastelua, nyt yksilöiden asenteiden pohjalta. Eriteltyään sosiologisen ja sosiolingvistisen asennetutkimuksen terminologiaa ja tutkimusmenetelmiä (s. 94–100) Pyöli käsittelee ja arvioi 54 aunuksenkarjalaisen informanttinsa haastattelujen tulokset. Vapaamuotoisten haastattelujen

tukena on käytetty muutaman kymmenen kysymyksen luetteloa (liitteenä s. 363–365): informanteilta on kysytty mm. mitä kieltä he lapsuudenkodeissaan omaisilleen tai vieraille puhuivat, mitä kieltä he missäkin tilanteessa käyttävät tai mitä he itse arvelevat karjalaisten nykyisestä kielitaidosta tai kielensä tulevaisuudesta.

Haastattelututkimuksen anti on selkeästi esitetty ja kiintoisaa luettavaa. Tosin vastausten tulkinnassa on vaikeuksia, jotka Pyöli tuntuu joskus ohittavan kevyenlaisesti. Esimerkiksi arviot karjalan kielen tulevaisuudesta luokitellaan joko 1) pessimistiseksi, 2) varovaisen epävarmoiksi tai 3) toiveikkaiksi, ja vaikka Pyöli huomauttaakin (s. 107) ehtolauseiden (»ei häviä [kieli], jos ruvetaan enemmän puhumaan kodeissa») tulkinnan ongelmallisuudesta ja kertoo lukeneensa ne ryhmään 2, lukija ihmettelee edelleen, mitä olennaista eroa on näiden ja semmoisten ryhmään 3 luokiteltujen vastausten välillä kuin »nykyään yritetään kovasti, ehkä vielä tulee jotakin». Vastausten arvioinnissa on siis samantapaisia subjektiivisuusongelmia kuin edellisessäkin luvussa. Kun Pyölin tulosten mukaan kaikkien ikäryhmien asenteissa näkyy selvä »positiivinen yleissävy, joka viittaa pikemminkin kieltä säilyttävään tendenssiin kuin sen odotettavissa olevaan vaihtumiseen» (s. 121), toivoisi hänen edelleen pohditan, miksi tämä asenne ei heijastu aktuaaliseen kielenkäyttöön. Saako haastattelija, niin omasta ihmisestä kuin uskookin käyvänsä, informanteiltaan täysin totuudenmukaiset vastaukset?

KIELENVAIHTAJAT JA KIELENSÄILYTTÄJÄT

Luvussa 4 (s. 122–179) Pyöli selvittelee haastattelututkimuksensa pohjalta kolmen aunuksenkarjalaisen sukupolven kielenkäyttöstrategioita ja niiden muuttumista.

Samat tulokset ovat yleisellä tasolla luettavissa jo Klement'evin 1970-luvulla julkaistamista tutkimuksista, mutta tässä ne esitetään tarkemmin ja tilastollisen sosiolingvistiikan menetelmiä ansiokkaasti hyödyntäen. Mitä nuorempiin informantteihin tullaan, sen selvemmin nousee venäjä eri domeeneissa (esim. vanhempien kanssa keskustelu, tuntemattoman puhuttelu, kaupassa asiointi) jopa ainoaksi kieleksi; vastaavasti vanhempiensa kanssa puhuu pelkästään karjalaa oman ilmoituksensa mukaan yli seitsemänkymmentä prosenttia informanteista, lastenlastensa kanssa vain muutama prosentti. Keskeisiä tekijöitä kielenvalintastrategioiden murroksessa ovat, kuten odottaa saattaa, olleet koulu³, yhteiskunnalliset tekijät sekä puolisonvalinta. »Tyypillistä karjalan puhujaa» ei kuitenkaan tästä aineistosta löydy, vaan domeeneittaisia poikkeamia on paljon. Kymmenen keskeisimmän domeenin kielivalintojen perusteella Pyöli on laskenut kunkin kielenkäyttäjän kielenkäyttöindeksin (samaa tapaan kuin saamelaiden kielenvaihtoa tutkinut Marjut Aikio). Indeksi tuntuu myös korreloivan sen kanssa, kumman kielen puhujat ovat itse ilmoittaneet dominoivaksi kielekseen.

Taulukot ja diagrammit ovat selkeitä ja pätevän tuntuisia. Pyöli olisi päässyt vieläkin parempaan tulokseen, jos olisi laskettanut taulukoiden 4:1–4:22 esiin nostamien sukupolvierojen tilastollisen merkittävyyden, jolloin olisi selvinnyt myös se, olisivatko ne voineet periaatteessa syntyä sattumaltakin; tiukasti ottaen vertailulla ei tällaisenaan ole kunnollista tilastollista pohjaa. Taulukon 4:23 (yksilötason kielenkäyttö kymmenessä keskeisessä domeenissa) tietoja olisi ollut mahdollista analysoida ja

testata monilla tilastollisilla malleilla. Siivulla 161 esitetylle skalabiliteetin mitalle (korkea skalabiliteetti kertoo tietynsuuntaisesta, systemaattisesta prosessista) olisi kannattanut esittää otosjakauma, jolloin olisi ollut mahdollista arvioida, ovatko päätelmät tilastollisestikin päteviä.

Pyöli pyrkii soveltamaan tilastollista tarkastelua myös kielenkäyttöstrategioiden muuttumiseen, näennäisaikamenetelmän avulla. Menetelmää ei liene kovin paljoa käytetty kielen käyttöä koskevien muutosten tutkimuksessa: yleensä sillä on pyritty tuomaan esiin konkreettisten kielenpiirteiden vakiintumista tai yleistymistä. Tässä sen käyttö tuntuisi implikoivan, että kielenkäyttöstrategiat pysyvät lapsuudesta alkaen periaatteessa samoina; näinhän ei kuitenkaan välttämättä ole, kuten mm. Aikion tutkimus (johon Pyölikin moneen otteeseen viittaa) on osoittanut.

Luku 4.4 (s. 169–179) sukupolvittaisine tarkasteluineen on hankalammin avautuva eikä tunnu tuovan edeltävään tarkasteluun mitään olennaisesti uutta. Pyöli käsittelee siinä lähemmin kolmen sukupolven mitalta kahta perhettä, »kielenvaihtajia» ja »kielensäilyttäjiä», joiden kielenkäyttöstrategioista lähemmin kertomalla hän konkretisoi aunuksenkarjalaisten kielisosiologista kokonaistilannetta.

MILLAISTA ON VENÄLÄISTYVÄ AUNUKSENKARJALA?

Kun karjalaisten kielisosiologinen tilanne ja sen kehityssuunta on ainakin pääpiirteisään jo ennestäänkin tunnettu, tutkimuksen kiintoisimman annin voisi odottaa löytyvän aineiston lingvistisestä analyysistä (luku 5, s. 180–328). Siinä Pyölin odottaisi käsitte-

³ Pyölin G3-sukupolven luokittelemat informantit olivat aloittaneet koulunkäyntinsä 1960–70-luvulla joksikin venäjätaitottomina ja ilmeisesti säästääkseen omat lapsensa samoilta vaikeuksilta alkaneet kotikielenään käyttää venäjää.

levän mm. sellaisia kysymyksiä kuin missä määrin puhetilanne ja puhekumppani vaikuttavat venäläisperäisten piirteiden frekvenssiin yhden tietyn yksilön karjalankielisessä puheessa, onko yksilöiden välillä tässä suhteessa osoitettavissa selviä yhtäläisyyksiä tai eroja ja mitkä tekijät (ikä? koulutus? muut?) näyttäisivät niiden kanssa korreloivan. Yllättäen Pyöli on kuitenkin valinnut tyystin toisen tien, minkä vuoksi työn lingvistinen osa ei oikein nivelly yhteen kielisosiologisen ja sosiolingvistisen osuuden kanssa.

Pyöli etenee lingvistisessä analyysissään alueittain: käsiteltävinä ovat ensin lainasanat, sitten käännöslainat, venäjän morfosyntaktinen interferenssi sekä koodinvaihdot. Näistä kaikista Pyölillä olisi runsaan ja omakohtaisesti hallitun materiaalin pohjalta hyvät mahdollisuudet esittää mielenkiintoista tutkimustietoa. Valitettavasti työn luotettavuutta syövät lukuisat tekniset ja terminologiset sekavuudet ja kömmähdykset, ja koko analyysin lähtökohtia on mm. edellä mainituista syistä vaikea ymmärtää. Jo luvun 5 johdanto-osasta ilmenee, että Pyölillä on vaikeuksia hahmottaa monia keskeisiä kielitieteen termejä ja käsitteitä: normin ja uusuksen, puhunnan (*parole*) ja kielen (*langue*), kirjakielen ja puheyhteisön käytännön, diakronisen vakiintumisprosessin ja kirjakielen normittumisen käsitteet menevät keskenään limitäin ja sekaisin.

Kielikontakti- ja kaksikielisyystutkimuksen termejä koskeva käsiteanalyysi (s. 181–182) on niin ikään melkoisen sekava ja jäsentymätön, eikä se vakuuta lukijaa kirjoittajan asiantuntemuksesta, vaikka lähdeviitteitä onkin sisällytetty tekstiin lukuisia. Eri tutkimustraditioiden piiristä peräisin olevat termit rinnastetaan ja sekoitetaan tavalla, joka tekee tekstistä mielettöntä tai truihistista, esimerkiksi s. 184: »Sanalainoilla tarkoitetaan aineksia, jotka siirtyvät kie-

lestä toiseen, tavallisesti [!] L2:sta eli lainanantajakielestä (source language) kohde- eli vastaanottajakieleen (recipient language).» Kirjoittaja ei itsekään tunnu kykenevän pitäytymään määritelmiensä edellyttämässä termien käytössä: esimerkiksi s. 184 otsikossa puhutaan *sanalainoista*, kun taas sen alla termi saakin toisinaan muodon *lainasanat* tai *leksikaaliset lainat*. Tuiki merkittävää on termin *repertuaari* käyttö kontekstista päätellen merkityksessä 'puheen tason interferenssi' (esim. s. 189).

Osa nimenomaan Pyölin oman tutkimuksen kannalta olennaisen tärkeistä kontaktilingvistisistä termeistä, mm. sekakielen käsite, jää määrittelemättä, osaa taas käytetään monimerkityksisesti (esim. *kielenvaihto* s. 120 ja *kielenvaihto* s. 28) tai vakiintuneista käytänteistä poikkeavasti. Esimerkiksi käsitys siitä, että termit *kielenvaihto* ja *kielensäilyminen* (tai, tarkasti ottaen, niiden englanninkieliset vastineet) viittaisivat ensisijaisesti prosesseihin, on peräisin Lauttamukselta (1992). Yleisempää kuitenkin on, että termit assosioituvat varsin voimakkaasti kontaktin jo olemassa olevaan tai todennäköisesti toteutuvaan lopputulokseen, ts. siihen, säilyykö tarkasteltava kieli vai vaihtuuko se toiseen; päinvastoin kuin Pyöli esittää, tämä implikaatio sisältyy myös Thomasonin ja Kaufmanin (1988) malliin jo sen vuoksi, että malli pyrkii olemaan paitsi selittävä myös ennustava. Varsin omintakeinen on myös Pyölin käsitys siitä, että kielen säilymiseen kytkeytyisi ilman muuta tarkasteltavan kieliyhteisön sosiaalisesti heikko asema (s. 28–29).

Lainasanoja käsittelevän osuuden (s. 184–237) aluksi Pyöli käsittelee sanojen lainautumisen taustatekijöitä ja esittelee muutamia siihen liittyviä oletuksia, joista ainakin ns. dominanssisuhdehypoteesi (sisältösanat eli substantiivit, verbit ja adjektiivit lainautuisivat muotosanoja eli konjunktioita, partikkeleja ja pronomineja her-

kemmin) osoittautuu tämän aineiston valossa kestävämmäksi (tosin tämä liittyy myös koodinvaihdon määrittelyn ongelmiin, joista tuonnempana). Pyöli toteaa tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavimmiksi yksinomaan aunukselle ominaiset venäläislainat ja väittää pääpainon tarkastelussa olevan (s. 189) uusimmassa, 1900-luvun murrosten synnyttämässä sanastossa. Tästä huolimatta hän on ottanut laskuihinsa mukaan vanhimmatkin, jopa yleisitämerensuomalaiset lainat! Niinpä kvantitatiivinen tarkastelu viinoutuu, eivätkä sanaluokittaiset (s. 190) tai puhujittaiset (s. 217–220) lainasanatilastot ainakaan kovin hyvin kerro nimenomaan aunuksenkarjalan venäläistymisestä. Sama ongelma näkyy käsiteltäessä lainasanojen integroitumista sananmuodostukseen: suhteellisen nuoria lainoja sisältävien yhdyssanojen rinnalla esitetään (s. 215–216) sellaisia, joiden osana on vanhasta lainasta omaperäisin aineksin muodostettu johdos (esim. *ruadorahvas* 'työväki'; yhdyssanoissa muuten saattaa olla suomenvaikutteisuuksiakin, kuten voisi päätellä kontekstista *Kekkozen roijindukoiš kävel'immö sie*).

Lainasanojen foneettis-fonologista integroitumista esittelevä osuus on varsin yllätyksetön, varsinkin kun odotuksenmukaiset ilmiöt — nuoremmissa lainoissa ja nuoremmissa puhujilla on vähemmän fonologista adaptaatiota aunuksen järjestelmään — esitetään yleisinä toteamuksina, ilman tilastoja tai kovin havainnollisia esimerkejäkään. Sitä paitsi käytetty transkriptio ja ilmeisesti myös aineiston äänneopillinen analyysi — litteroinnin kysymyksiä Pyöli ei missään kohdassa tarkemmin pohdi — on karkea eikä pystykään hienompia ääntämyksen vivahteita ilmaisemaan. Transkriptio muuten on osittain epäjohdonmukainen: y-kirjainta on käytetty sekä [ü]:n (esim. *nygöi* 'nyt') että venäläisten lainasanojen °ы:n merkkinä (esim. *nazyvajakseh* 'olla nimeltään'; ks. s. 193), ja horjahtelut liuden-

nuksen merkinnässä (esim. *Tanja, Kolja* pro *Tańa, Kol'a?*) panevat epäilemään litteroinnin luotettavuutta ylipäätään.

Lainasanojen grammatikaalinen integroituminen on käsitelty venäjän näkökulmasta käsin, mikä ei tunnu kovin mielekkäältä. Esimerkiksi venäjän genusjärjestelmän heijastuminen aunukseseen erivokaalisina vartalotyyppeinä — muutahan ei genuksettomaan aunukseseen voikaan siirtyä! — venytetään tarpeettoman mutkikkaiksi taulukoiksi sen sijaan, että todettaisiin lyhyesti useimpien lainasubstantiivien mukautuvan omaperäisten *i-* tai *A-* (määräehdoin nominatiivissa > *U*) vartaloiden malliin. Ylipäätäänkin venäläisen (normatiivisen) kieliopin vaikutus näkyy sekä käsitteiden määritelmässä että aineiston merkintätavoissa. Eroavatko esimerkiksi liudentuneen ja liudentumattoman konsonantin jälkeiset vokaalit — s. 199: »Vartalovokaali on useimmiten *-a, -ä, -'a, -'ä* tai *-i*» — toisistaan muuten kuin kyrillisen ortografian kannalta katseltuina?

Lainasanoja käsittelevän osuuden pääasialliseksi anniksi jääkin temaattisesti luokiteltu (mutta ikärakenteeltaan enimmäkseen erittelemätön ja venäläistymisilmiön diakronian kannalta siksi melko mitäänsanomaton) laaja esimerkkiluettelo aineistossa esiintyvistä lainasanastosta (s. 221–237). Sama koskee paljolti käännoislainojen tarkastelua (s. 238–248). Käännoislainojen määrittäminen ei tunnetusti ole ongelmantonta, eikä Pyölinkään käännoislainoiksi tulkitsemista tapauksista voi aina olla yhtä mieltä. Onko esimerkiksi »konsertin näyttäminen» (*kaksi konzerttua osutimmo*, s. 240) ilman muuta käännoislaina venäjämästä, missä konsertti »annetaan»? Entä voiko verbinmuotoa *suksitin* 'hiihtelin' (s. 242) pitää käännoislainana vain sillä perusteella, että 'hiihtää'-verbin vastineena venäjässä on 'suksi'-sanana sisältävä rakenne (»kulkea/ajella suksilla»)?

Morfosyntaktisen interferenssin tarkastelun (s. 249–281) aluksi Pyöli esittää järjestyksellisiä periaatteita: johtopäätökset mahdollisesta venäjän interferenssistä on tehtävä varoen, koska kysymys voi olla omaperäisistä piirteistä tai kielen sisäisestä kehityksestä ja aunuksessa voi odottaa olevan myös suomen vaikutusta. Jatkossa kuitenkin ilmenee sama ongelma kuin jo edellä käänöslainojen yhteydessä, nimittäin lähtökohtien epäselvyys ja kirjoittajan baltofennistisen asiantuntemuksen hataruus. Pyöli ei aina tee selväksi, mihin hän perustaa käsitteensä aunuksen alkuperäisestä kannasta tiettyjen morfosyntaktisten ilmiöiden suhteen. Joskus nykyisen edustuksen vertailukohdaksi on esitetty vanhempien lähteiden tietoja, mutta joskus Pyöli puhuu esim. »aunuksen omasta systeemistä» perustamatta tätä ilmeisesti mihinkään muuhun kuin omaan kieli-intuitioonsa. Karkein kömmähdys kattaa koko alaluvun »Elollisuus — elottomuus -oppositio» (s. 270–271). Pyöli uskoo kirjasuomen oppitekoisen hän/se-opposition (jossa siinäkin ei muuten kyse ole elollisuudesta vaan inhimillisyydestä!) edustavan itämerensuomen ja aunuksenkin alkuperäistä kantaa ja tulkitsee siksi *häi*- ja *hyö*-pronominien käytön elottomista tarkoitteista venäjän vaikutukseksi.

Tarkasteltaviksi venäläisvaikutteisiksi interferenssi-merkkeiksi Pyöli on valinnut eräät rektioseikat, omistusrakenteissa ilmenevän venäjän vaikutuksen, elollisuus–elottomuus-opposition katoamisen (väärinkäsityksen pohjalta, kuten edellä todettiin) sekä »varsinaiset poikkeamat ja murentumat». Viimeksi mainituilla Pyöli tarkoittaa esim. vääriä sijanvalintoja tai poikkeavia taivutusmuotoja, jotka saattavat kertoa sekä venäjän vaikutuksesta että ylipäätään karjalan kielen hallinnan heikkenemisestä. Näiden ilmiöiden esittelyn ohella Pyöli suhteuttaa niitä informanttinsa ikäryhmiin ja osin

koulutustaustaan ja saa sen kiintoisan tuloksen, että informanttisukupolvista keskimääräisellä (G2) interferenssi-merkkeistä on yllättävän vähän. Pyölin oma arvelu yksilöllisen variaation merkityksestä ja muuttamien erittäin taitavien G2-puhujien huomattavasta osuudesta varmaankin osuu oikeaan, mutta toisaalta on muistettava, että koko analyysin lähtökohdat ovat osin epävarmat, osin suorastaan erheelliset.

Lingvistisen analyysin osuus jää kirjan heikoimmaksi osaksi juuri lähtökohtiensa epämääräisyyden ja pinnallisuutensa takia. Käsiteltäviksi valitut interferenssi-merkkeet ovat eri-ikäisiä (jotkut eivät edes ole kiistattomia venäläispiirteitä) ja vaikuttavat umpimähkään valituilta, eikä Pyöli pohdi niiden kehitystä ja asemaa koko kielisysteemin kannalta. Suomensukuisten kielten kannalta olisi tutkittavaksi voinut yhtä hyvin poimia muitakin kiintoisia piirteitä, vaikkapa astevaihtelun mahdollisen rapautumisen yhtenä uhkaavan kielikuoleman indikaattorina tai venäjän tapaan passiivien merkityksessä käytetyt refleksiivimuodot (s. 201). Russisti taas ihmettelee mm. sitä, onko aunuksen kontaktoivana kielimuotona Pyölin mielestä tosiaankin ollut yksi ainoa monoliittinen standardivenäjä, jonka mahdollista variaatiota ei sen »pitkien kirjakielen perinteiden» ja niiden myötä syntyneiden selkeiden oikeakielisyyssuunnien (s. 183) ansiosta tarvitse laajemmin pohtia; ainoa Pyölin esiin nostama murrepiirre on pohjois-venäläisten murteiden okanje-ilmiö.

KOODINVAIHDOT: VENÄJÄ OSANA AUNUKSENKARJALAA?

Luvun 5 vahvimpana osiona voisi pitää koodinvaihtojen tarkastelua (s. 282–328). Pyöli näyttää lukeneen runsaasti koodinvaihtoa käsittelevää tutkimusta (jonka kä-

sitteet ja terminologian hän myös hallitsee selvästi vankemmin kuin luvun 5 alkuosassa esitellyt) ja pyrkii jossain määrin suhteutamaan sitä omiin tutkimustuloksiinsa. Tässäkin sekä lähtökohtien hämäryys että jotkin metodologiset ratkaisut kuitenkin verottavat esityksen uskottavuutta.

Koodinvaihtojen ja lainasanojen erottaminen toisistaan ei aina ole helppoa. Pyöli on päätenyt jättämään koodinvaihtoilmion tarkastelun ulkopuolelle kaikki »partikkelit», taajakäyttöisten konjunktioiden tms. lisäksi siis myös sellaiset venäläiset adverbit kuin *l'ubovno*, *bol'se*, jotka »voisi hyvin laskea yksisanaisiin koodinvaihtoihin» (s. 283 alav. 193), ja ottaa ne huomioon korkeintaan koodinvaihdon mahdollisina laukaisijoina. Tämä rajausta ilman muuta helpottaa koodinvaihtojen erottamista lainasanoista, mutta samalla se hämärtää koodinvaihtojen rajoja tekstissä.

Lukija hieman ihmettelee sitä varmuutta, jolla Pyöli vakuuttaa, ettei »hyvin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ole juuri havainnut hankaluutta erottaa koodinvaihtoja lainoista» (s. 283). Pyöli väittää koodinvaihtojen erottuvan selvästi jo ääntämyksenkin perusteella. Tämä epäilyttää, koska toisaalta integroituneissakin lainasanoissa voi Pyölinkin mukaan esiintyä esim. keskivokaalia tai venäjänmukaista jälkitaivujen painotusta (s. 192–193). Esimerkkien karkean transkription takia — koodinvaihtoilmaukset sitä paitsi on litteroitu kirjavenäjäksi kyrillisin kirjaimin — ainoaksi ratkaisevaksi kriteeriksi jää taaskin kirjoittajan subjektiivinen arvio.

Koodinvaihdot Pyöli jakaa edelleen sujuviin ja »liputtaviin» (*flagging*, so. tauolla, demonstratiivilla tms. epäröintisignaalilla merkittyihin) sekä näiden välimuotoihin; kaikilla informantisukupolvilla suurin osa vaihdoista on sujuvia. (Tarkemmin ei kuitenkaan eritellä, korreloiko koodinvaihdon laatu jotenkin sen syntaktiseen asemaan.)

Ikäryhmittäinen erittely osoittaa, että koodinvaihtojen määrä jonkin verran kasvaa nuorimpaan informantisukupolveen tultaessa; vanhimmista (G1) löytyy jopa kaksi informanttia, joilla Pyölin tulkinnan mukaisia koodinvaihtoja ei esiinny lainkaan. Sivulla 323 esitetty arvelu koodinvaihtojen lisääntymisestä tulevaisuudessa vaikuttaa uskottavalta.

Koodinvaihtojen frekvenssin ja tyypeittaisen jakauman tilastolliselle tarkastelulle eri puhujien, näiden ikäryhmän ja koulutustason kannalta omistetaan kolmattakymmentä taulukkoa. Nämä tilastolliset tulokset tuntuvat sinänsä korrekteilta, kiinnostaviltakin. Ongelmana vain ovat jälleen keran koko analyysin lähtökohdat: koodinvaihdoiksi tulkittavien ilmausten rajauksen ohella olisi voinut pohtia mm. sitä, onko perinteisen lauseenjäsennyksen mukainen syntaktinen käsitteistö tässä mielekkäin mahdollinen. Ylipäätään koodinvaihtojen syntaktinen analyysi jää kovin pinnalliseksi, eikä syntaktisten tekijöiden mahdollista vaikutusta koodinvaihtoon juuri pohdita.

Kun Pyöli moneen otteeseen toteaa koodinvaihtojen aunuksenkarjalaisten puheessa lisääntyvän ja kuuluvan jo tavallisiin ja yhteisön hyväksymiin kielenkäyttöstrategioihin, olisi odottanut enemmän pohdiskelua siitä, mitä vaikutuksia tällä on koko kirjan johtoajatukseen, aunuksenkarjalan säilymismahdollisuuksien kannalta. Vaikka Pyöli väittää, etteivät »kielten grammatikaaliset rakenteet» rikkoutu vaihtojen vuoksi (s. 323), on vaikea olla näkemättä koodinvaihtoja jo nykyiseen aunuksen kielioppiin kuuluvana osana. Pyöli itsekin kirjoittaa (s. 120): » — aunuksenkarjalaiset olivat yksimielisiä puhumansa aunuksen, sekä oman että muiden, venäläispiteisuudesta, mutta antavat ymmärtää, että se on yleisesti hyväksyttyä. Puhetapaa voitaneen siis pitää jo kielenkäyttöön vakiintuneena. Vastaavissa kielenvaihtoa enteilevissä tilanteissa joskus

esiintyvää taipumusta puristisuuteen ei edes vanhemmilla kielentaitajilla ole havaittavissa». Kaiken Pyölin tutkimuksessaan esittämän evidenssin valossa on sangen selvää, että Thomasonin ja Kaufmanin (1988: 76) asteikolla aunuksenkarjala nykytilassaan kuuluu jo selvästi luokkaan 5, jossa ero kielen normaalin transmission (seuraavalle sukupolvelle välittymisen) katkeamiseen on hiuksenhieno. Onko siis perusteltua päätellä, että aunuksenkarjala sellaisena, kuin se nousevalle sukupolvelle vanhempien puhumassa muodossa esittäytyy, olisi selkeästi yksi kokonainen kieli eikä kielimuoto, joka sisältää aineksia kahdesta eri kielestä? Eikö aunuksenkarjala sittenkin Pyölin tulostenkin valossa ole pikemminkin sekakieli?

YLEISIÄ KOMMENTTEJA

Raija Pyölin väitöskirjaa lukee ristiriitaisin tuntein. Hyvistä tarkoituksista ja monista ajatuksista herättävistä yksityiskohdista huolimatta työssä on painetuksi tieteelliseksi opinnäytetyöksi luvattoman kypsymättömiä piirteitä. Lähteitä on käytetty ja siterattu runsaasti, mutta usein kritiikittömästi, ja jotkin lähteet (esim. kielikontaktitutkimuksen merkkiteos Thomason & Kaufman 1988, jossa esitettyjä skeemoja ja tapaututkimuksia olisi hyvin voitu tässäkin hyödyntää) näyttävät esiintyvän pelkkinä lähdeviitteistön ja bibliografian laajentajina. Jäsentely ja analyysimallit on selvästikin usein otettu suoraan muista tutkimuksista harkitsematta loppuun saakka, miten

mielekkäitä ne tässä tapauksessa ovat.

Pyöllillä olisi mainion aineistonsa pohjalta hyvät edellytykset kiintoisaan kielitieteelliseen analyysiin, mutta hänen lingvistinen teoriataustansa vaikuttaa oudon hataralta. Tämä näkyy niin analyysiperiaatteiden epämääräisyyksissä kuin siinäkin, että monia termejä käytetään sekavasti (esim. termit »lainasana», »sanalaina» ja »leksikaalinen laina»), toisinaan harhaanjohtavasti tai virheellisestikin.⁴ Selitystä vaille tai ristiriitaisiksi jäävät monet semmoisetkin termit, jotka ehdottomasti olisi tullut määritellä. Jotkin läheiset termit myös sekaantuvat ikävästi kautta teoksen, esim. *kansallisuus* ja *kansalaisuus*, ja *karjalaisista* puhuttaessa viitataan joskus kansallisuudeltaan karjalaisiin, joskus Karjalan asukkaisiin ylipäätään.

Lopullisen pohdinnan puutetta osoittavia naiviuksia voisi kirjan tekstistä poimia lukemattomia, esim. s. 33: »Tutkittavan kohteen ominaislaatu on ollut ratkaiseva valittaessa myös tämän tutkimuksen metodeja»; s. 187: »Jos lähtökohta on se, että aineksia kulkeutuu kielestä toiseen vain ihmisten kautta – –»; s. 302: »Aunuksen kielisysteemin mukaan nimitettiin esiintyvät subjektina, objektina, predikaatiivina ja adverbialina» jne. Eri kypsytelyvaiheiden jäljiltä tekstissä on koheesion puutetta ja sisäisiä ristiriitaisuuksiakin.

Teoksesta huokuvan lämpimän entusiassin kääntöpuolena on paikoitellen tunteenomainen asenteellisuus sekä joidenkin lähtökohtien vinoutuneisuus. Pyöli tuntuu pitävän venäläistymistä ja venäläisiä vai-

⁴Yksi kiusallisimmista terminologisista kömmähdyksistä esiintyy jo tutkimuksen alaotsikossa, jossa Pyöli rinnastaa käsitteet *kielenulkoiset* ja *-sisäiset indikaattorit*. Ensin mainituilla Pyöli tarkoittaa Karjalan kielioloja, aunuksenpuhujien kielenkäyttöä ja asenteita, jälkimmäisillä taas sellaisia »kielikontaktipiirteitä» kuin lainat, syntaktinen interferenssi ja koodinvaihto (s. 27). Termillä *kielenulkoiset indikaattorit* Pyöli viittaa siis ei-kielisiin eli ekstralingvistisiin tekijöihin, *kielensisäisillä* taas kielillisiin. Kielen muutoksen tutkimuksessa molemmat käsitteet ovat kuitenkin vakiintuneet tarkoittamaan nimenomaan kielillisiä seikkoja: kielensisäinen (engl. *language-internal*) viittaa kielen omasta systeemistä juontuvaan kehitykseen, kielenulkoinen (engl. *language-external*) taas toisen kielen vaikutukseen (ks. esim. Dorian 1993).

kutteita ilman muuta yksinomaan negatiivisena asiana, siitä piittaamatta, mitkä puhujien omat asenteet sekä muiden että hänen omankin tutkimuksensa mukaan ovat. Kun tarkastelussa painottuvat venäläistymisen tuoreimmat, tämän vuosisadan ja etenkin neuvostoajan ilmiöt, asiaan perehtymätön lukija saattaa myös saada sen varsin erheellisen kuvan, että näitä viimeaikaisia kehityksiä edeltänyt karjalainen kulttuuri olisi ollut jotakin lähiseutujen venäläisväestön kulttuurista täysin poikkeavaa.

Korostaessaan karjalaisuuden ja venäläisyyden eroja Pyöli tuntuu samalla hämärtävän ja vähättelevän suomalaisuuden ja karjalaisuuden, suomen ja karjalan kielen eroja. Suomen- ja karjalansuomalainen kulttuuri on Pyölin mielestä näköjään itsensänselvästi ja yksiselitteisesti tukenut karjalaisuuden säilymistä — vaikka suomenkielinen kirjallisuus ja kulttuuri on aunukselaisille oudompaa ja korkeamman kieli-muurin takana kuin venäläinen. Jopa eri domeenien perusteella kielenkäyttöindeksejä laskiessaan (s. 164) Pyöli antaa suomelle yhtä suuren (siis suurimman mahdollisen) numeroarvon kuin karjalalle! Kenties ikävintä on tämän näkemyksen heijastuminen lingvistiseen tarkasteluun. Suomen kielen vaikutusta informanttien kielenkäyttöön ja sen tutkimiseen ei juuri käsitellä, saati että suomalaisuuksia yritettäisiin seuloa aineistosta (tai informanttien asenteita suomen kieltä kohtaan selvittää). Kuitenkin sekä Pyölin omasta tekstistä että siteeratuisista aunukselaisten lauseista ilmenee, että jotkut informanteista ovat käyneet suomenkielistä koulua, pitäneet yhteyksiä suomalaisiin, harrastavat tai jopa opettavat itse suomen kieltä, ja ainakin jotkut informantit pyrkivät puhumaan haastattelijalle suomea tai tapailivat yksittäisiä suomen sanoja.

Tässä esittämämme paljolti kielteiset huomiot on nähtävä sitä vasten, että Pyölin

tutkimus on hyväksytty tieteelliseksi opin-
näytteeksi. Emme halua kiistää teoksen
hyviä puolia: tekijän intoa ja tunnollista
keruutyötä, kunnianhimoista monitieteistä
otetta sekä korrektisti laadittuja ja selkeitä
tilastollisia osuuksia luvuissa 4 ja 5. Edellä
ruotimiemme teoreettisten ja metodologis-
ten puutteiden takia teoksen julkaiseminen
nimenomaan tieteellisenä tutkimuksena ei
kuitenkaan ole onnistunein mahdollinen
ratkaisu. Kirjan sosiologista osuutta vinout-
taa tunteenomainen subjektiivisuus, ja kie-
litieteelliseksi tutkimukseksi siinä on pal-
jon heikkouksia sekä teoriataustan ja käsit-
teistön hallinnan että analyysin yksityiskoh-
tien tasolla. Suomensukuisten kielten tutki-
muksen kannalta teoksesta on hyötyä lähin-
nä muutaman konkreettisen yksityiskohdan
lisääjänä ennestäänkin pääpiirteissään tun-
nettuun kuvaan, ja venäjän kielen väitöskir-
jaksi sen russistinen anti on marginaalista.
»Venäläistyvä aunuksenkarjala» onkin otet-
tava enemmän yhtenä lämminhenkisenä
huomionosoituksena uhanalaiselle kielelle
ja sen puhujien identiteetille: toivottavasti
se antaa aunuksenkarjalaisille toivoa ja tu-
levaisuudenuskoa. ■

JOHANNA LAAKSO

Suomalais-ugrilainen laitos,

PL 25 (Franzenink. 13),

00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti: *Johanna.Laakso@Helsinki.Fi*

ANNELI SARHIMAA

Sähköposti: *Anneli.Sarhima@Helsinki.Fi*

LÄHTEET

AFANAS'EVA, A. J. 1989: Kul'turnye preobra-
zovanija v Sovetskoj Karelii 1928–
1940. Karelija, Petrozavodsk.

AIKIO, MARJUT 1988: Saamelaiset kielen-
vaihdon kierteessä. Kielisosiologinen

- tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980. SKST 479. SKS, Helsinki.
- DORIAN, NANCY 1993: Internally and externally motivated change in language contact settings: doubts about dichotomy. – Charles Jones (toim.), *Historical linguistics. Problems and perspectives* s. 131–155. Longman, London.
- GAL, SUSAN 1981: *Language death. The life cycle of a Scottish Gaelic dialect.* University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- HYLTENSTAM, KENNETH – STROUD, CHRISTOPHER 1991: *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk.* Studentlitteratur, Lund.
- LAUTTAMUS, TIMO 1992: Lainaaminen ja koodinvaihto. Havaintoja amerikkansuomalaisten kielestä. – *Virittäjä* 96 s. 3–16.
- THOMASON, SARAH GREY – KAUFMAN, TERENCE 1988: *Language contact, creolization and genetic linguistics.* University of California Press, Berkeley.

LAPSET KYSYVÄT

Raija Kangassalo *Mastering the question. The acquisition of interrogative clauses by Finnish-speaking children.* Umeå 1995. Swedish Science Press, Uppsala. XIII + 289 s. ISBN 91-7191-103-0.

Lapset esittävät monenlaisia kysymyksiä. Psykologithan puhuvat jopa kyselykausista, joiden aikana lapset tekevät kaudelle ominaisia kysymyksenasetteluja. Raija Kangassalo on tutkinut, minkälaisia ovat lasten kysymykset. Tätä ennen suomalaislasten kysymyksiä ovat tutkineet lähinnä Kangassalo (1980, *mi/ku*-kysymykset), Halme (1984, vaihtoehtokysymykset) ja Toivainen (1984, kysymyssanat). Kangassalon väitöskirjatutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää 1–4-vuotiaiden lasten kysymyslauseiden kehitystä, erityisesti erityyppisten kysymyslauseiden ilmaantumisen järjestystä ja -ikää sekä käyttöaajuutta. Lisäksi tarkoitus on ollut kirjata, missä diskurssifunktioissa lapset kysymyslauseita käyttivät. Puhetta on koottu 11 lapselta, jotka asuvat Ruotsissa mutta puhuvat äidin-kielenään suomea.

Aineisto koostuu nauhoitteista (37 t 43 min) ja niiden tueksi tehdyistä kynämuistiinpanoista. Transkriptio on tehty mahdollisimman pian nauhoitusten jälkeen morfemaattisella tarkkuudella pääasiassa suomen kielen ortografiaa noudattaen. Lasten kysymyslauseita on verrattu niihin kysymyslauseisiin, joita käyttävät suomalaiset suomenpuhujat — sekä aikuiset että lapset — ja muunkieliset lapset. Tutkimuksessa on käytetty pääasiassa kahta vertailuaineistoa, ns. Oulun-otosta, joka koostuu oululaislasten puheesta (ks. tarkemmin esim. Matihaldi 1981, Toivainen 1980) ja radiokorpusta, joka käsittää 500 radiotoimittajan esittämää kysymystä ja jonka Kangassalo on nauhoittanut Ruotsin radion suomenkielisestä haastatteluohjelmasta. Aineiston luonteen vuoksi tutkimuksessa oli mahdollista tehdä huomioita

▷